

УДК 339.5:339.9

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V27(2021)-21

Рибачук В. П., кандидат економічних наук, директор Технологічно-економічного коледжу Миколаївського національного аграрного університету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

ORCID: 0000-0001-9153-9674

e-mail: v.p.rybachuk@gmail.com

Організаційно-економічні напрями забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору економіки

Анотація. У науковій статті запропоновано концептуальне бачення організаційно-економічних напрямів забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору економіки з урахуванням кластерного підходу і моделі «зеленої» економіки. Визначені методологічні співвідношення між цими поняттями, а також схарактеризовано доцільність застосування кластерної моделі та пріоритетів «зеленої» економіки для побудови ефективної організації розвитку аграрного сектору з урахуванням національних особливостей господарювання. Запропоновано пріоритетні аспекти заходів досягнення «зеленого» зростання, схему функціональних взаємозв'язків і орієнтирів кластеризації аграрного виробництва на засадах «зеленої» економіки.

Обґрунтовано, що аграрне виробництво як локомотив національної економіки України демонструє ефективність і має доволі значні резерви підвищення продуктивності виробництва завдяки наявності резервів для побудови інноваційної системи господарювання шляхом впровадження сучасних організаційних, економічних, технологічних, кадрових інновацій.

Запропоновано методологічну основу напрямів забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору національної економіки на основі ефективної аграрної політики, яка з метою стимулювання виробництва має спрямовуватися на реалізацію засад сталого розвитку: у функціональному плані – через реалізацію стратегій «зеленої» економіки, а в організаційному – через кластеризацію, що безпосереднього передбачає інноваційність.

Запропоновано схему функціональних взаємозв'язків і орієнтирів кластеризації аграрного виробництва на засадах «зеленої» економіки в рамках концептуальної побудови кластерних систем забезпечення інноваційності аграрного господарювання.

Сформульовано висновок про те, що національна агропродовольча система характеризується системними змінами технологій й механізмів організаційного розвитку, але при цьому вона перебуває в безпосередній залежності від тенденцій розвитку зовнішнього агропродовольчого ринку, який виступає ефективним стимулом до інновацій для досягнення конкурентоспроможності сільськогосподарських товарів.

Ключові слова: інноваційний розвиток; кластеризація; «зелена» економіка; аграрний сектор; ефективність; господарювання.

Volodymyr Rybachuk, Ph.D. (Economics), Director of the Technological and Economic College of Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Organizational and Economic Directions of Ensuring the Innovative Development of the Agricultural Sector of the Economy

Abstract. Introduction. The scientific article offers a conceptual vision of organizational and economic areas of innovative development of the agricultural sector of the economy, taking into account the cluster approach and the model of "green" economy. The methodological relations between these concepts are determined, and also the expediency of application of cluster model and priorities of "green" economy for construction of the effective organization of development of agrarian sector taking into account national features of managing is characterized. The priority aspects of measures to achieve "green" growth, the scheme of functional relationships and guidelines for clustering of agricultural production on the basis of "green" economy are proposed.

Purpose. The purpose of the article is the theoretical and methodological characteristics of organizational and economic areas of innovative development of the agricultural sector on the basis of a cluster approach and the implementation of the principles of "green" economy as a functional basis for the introduction of sustainable management.

Results. It is substantiated that agricultural production as a locomotive of the national economy of Ukraine demonstrates efficiency and has quite significant reserves to increase production productivity due to the availability of reserves for building an innovative management system through the introduction of modern organizational, economic, technological, personnel innovations. The methodological framework of directions of maintenance of innovative development of agrarian sector of national economy on the basis of effective agrarian policy which for the purpose of stimulation of manufacture should be directed on realization of principles of sustainable development is offered: directly implies innovation. The scheme of functional

interrelations and landmarks of clustering of agricultural production on the basis of "green" economy within the conceptual construction of cluster systems to ensure the innovation of agrar management is proposed.

Conclusions. *It is concluded that the national agri-food system is characterized by systemic changes in technologies and mechanisms of organizational development, but it is directly dependent on trends in the external agri-food market, which is an effective incentive for innovation to achieve competitiveness of agricultural products. clustering, "green" economy, economy, agricultural sector, efficiency, management.*

Keywords: *innovative development; clustering; "Green" economy economy; agrarian sect; efficiency; management.*

JEL Classification: *O13; O32.*

Постановка проблеми. Сучасна динаміка функціонування аграрного сектору економіки України й аналіз засад стимулювання інноваційного розвитку, вибудовують необхідність вирішення цілого ряду проблем організаційно-економічного забезпечення ефективного здійснення інноваційної діяльності. Важливими організаційно-економічними напрямками забезпечення інноваційного розвитку галузі на основі комплексного, соціально ефективного поєднання ресурсів і можливостей для галузевого зростання є: кластерний підхід, який дає можливість формувати кластерні моделі галузевого та навіть функціонального спрямування; «зелена» економіка – модель впровадження засад сталого розвитку. Для національного господарського агрокомплексу застосування зазначених напрямів доцільне у зв'язку з необхідністю формування ефективних галузевих механізмів саморегулювання відносин у ринковій системі, які забезпечуватимуть економічну, соціальну, природоохоронну ефективність взаємовідносин між учасниками галузевого обміну. Вважаємо, що інноваційність, продуктивність, відновлюваність, забезпечення сталого розвитку – головні виміри соціально-економічної ефективності господарювання в аграрному секторі економіки, досягнення яких можливе шляхом застосування кластерного підходу і реалізації засад «зеленої» економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Організаційно-економічне забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору економіки є функціональним аспектом досліджень проблеми інновацій, яка у світовій і вітчизняній науці представлена у працях таких дослідників як: В. Вернадський [5], В. Геєць [7], О. Дацій [8], П. Друкер [9], О. Крисальний [11], М. Кондратьєв [10], І. Лукінов [12], В. Осецький [13], М. Портер [14], Б. Санто [16], Н. Сіренко [17], Б. Твісс [18], М. Туган-Барановський [19], М. Шарко [21], В. Шебанін [22], О. Шпикуляк [23; 24]. У зазначених дослідженнях забезпечено комплексний підхід до розгляду інноваційного розвитку в економіці як базового механізму досягнення перспективних результатів в аграрному секторі, що знайшло зображення на науковому усвідомленні організаційно-економічних напрямів стимулювання інноваційності зокрема у побудові кластерної моделі й застосування засад «зеленої» економіки. Що стосується кластерної організації інноваційного розвитку й проблем «зеленої» економіки, то варто виділити дослідження [1 – 4; 6; 15; 20; 25]. Зацікавленість дослідників проблемами теорії й практики інноваційного розвитку

завжди об'єктивна. Аналізуючи напрацювання науковців зазначимо, що з цих питань завжди була, є й буде велика кількість публікацій, незалежно від галузі, сфери застосування, адже актуальність проблеми визначальна.

Формування цілей дослідження. Метою статті є теоретико-методична характеристика організаційно-економічних напрямів забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору економіки на засадах кластерного підходу та реалізації засад «зеленої» економіки як функціональної основи запровадження механізму сталого господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрне виробництво, як локомотив розвитку аграрного сектору, є успішним провайдером розвитку, адже має територіальну прив'язку, залежне від природно-кліматичних умов і регіональних особливостей, тому, безумовно, необхідною є розробка та впровадження передових способів організації його інноваційного функціонування. Головні ж резерви продуктивності галузі, її відповідності реаліям життя людей зосередженні в системі організаційно-економічних інновацій.

Також вважаємо, що агропродовольча система характеризується постійними змінами технологій, залежно від уподобань споживача, і цей аспект, по суті, діє глобально. Наприклад, фактори «зеленої економіки», сталого розвитку, які пов'язані із застосуванням біотехнологій, упровадженням принципів екологічного землеробства, розвитку біоенергетики, потребують інновацій не лише виробничих, а й організаційних, інфраструктурних, без яких продукція не може бути ефективно продана. Взагалі, сам процес складний, бо пов'язаний з природою й факторами життєдіяльності людини, які потрібно враховувати повсякчас при визначенні напрямів інноваційного розвитку. Також характер вітчизняного аграрного виробництва, інституційні та інші фактори становлення його інноваційної моделі як у загальнодержавному, так і регіональному вимірі формується на рівні продовольчої та енергетичної безпеки, на що в останні роки держава звертає увагу. Це безумовний позитив, але здебільшого це поки що лише ідеологія, а практичні кроки не відзначаються системністю.

На наше переконання, на сьогодні чинна системна залежність від зовнішнього ринку агропродовольчих товарів – мінімізує, критично знижує інноваційно-інвестиційну привабливість аграрного сектору економіки України. Інвестиційна привабливість

низька, в тому числі через системну інституційну невизначеність, тому багато підприємців функціонують у форматі консервативного самозабезпечення за моделлю простого відтворення.

У нашому баченні для розв'язання проблем стимулювання ефективності й напрямів інноваційного розвитку агросектору за базис слід обрати два організаційно-економічних напрями – «зелена» економіка і кластеризація.

Концепція і практичне втілення засад «зеленої» економіки повинні наслідувати міцне ідеологічне підґрунтя й інституційний базис. Ідеологія в тому, щоб забезпечити відновлюваність ресурсів, збереження навколишнього середовища, сталість господарювання, економічність результатів. Взагалі, формування – це інституційно обумовлений процес, тобто визначений минулим, сконструйований інституціями сьогодення. Підтвердженням цього є багато наукових ідей, зокрема В. М. Геєць, рівень інноваційності економіки України вважає інституційно обумовленим [7]. Ми ж, розробляючи власне бачення напрямів, концепцій інноваційної моделі агропромислового виробництва, загалом погоджуємося з тим, що інститути формують середовище, у якому відбувається творення-впровадження інновацій, інноваційного розвитку загалом. Тут слід вести мову про інститути-правила (норми, «правила гри»), інститути-функції (мотивація, підприємництво), інститути-функції (мотивація, підприємництво, управління), інститути-організації (підприємства, організації, об'єкти інфраструктури), які своїми «діями» здатні забезпечити формування «зеленої економіки».

У формуванні «зеленої економіки» в аграрному секторі, на нашу думку, слід реалізувати концепцію дифузії інновацій, тобто впроваджувати вже відомі у світі інновації, що прискорить процес виходу галузі на модель сталого розвитку. Це найбільш реальний напрям, який є найкоротшим, найефективнішим. Прийнятними є альтернативні аграрному виробництву види економічної діяльності, такі як: біологічна енергетика, зелений туризм, а також «зелені» аграрні види зайнятості – виробництво екологічно чистого продовольства тощо. Принципи організації такого інноваційного виробництва вже давно відомі, потрібно лише правильно їх накласти на наявну ресурсну базу. Таким чином, на сьогодні потрібно робити ставку на розвиток багатофункціональності галузі, поєднанням сільськогосподарських видів діяльності з дотичними до них, у контексті сталого розвитку аграрного сектору, підтримуючи їх впровадження регуляторно. Це дозволить розв'язувати не тільки економічні, а й соціальні проблеми аграрного розвитку, через багатофункціональність. Дана ідеологія має бути закріплена на рівні держави, функціонально змодельована законодавчо й підкріплена ресурсами державної підтримки.

Суто сільськогосподарська спеціалізація не дає надії реалізувати сподівання на якнайефективніше використання агроекономічного потенціалу, призводить до недоотримання доданої вартості, а головне – обмежує прихід інновацій. Тому у практичній площині стоїть завдання сформувати нову, адаптовану до наявного ресурсного потенціалу структуру агропромислової діяльності з орієнтацією на запити ринку й реалізацію політики сталого агроекономічного розвитку.

На сьогодні також доступний формат децентралізації, який дозволяє інституційно виокремити регіональну модель із відповідною ресурсною ідентифікацією за спектром спеціалізації «зеленого» бізнесу. Регіональний вимір також потребує відповідного інфраструктурного забезпечення як зв'язуючої ланки між виробником і споживачем (ринком).

Кластерний підхід до формування інноваційної моделі є найбільш прийнятним й інституційно ефективним, адже дозволяє залучити усі наявні ресурси в комплексі, раціонально їх використати. Це утворення, яке дозволяє поєднати виробництво, інфраструктуру, науку та інші складові безпосереднього виробництва агропродовольчої продукції та його обслуговування, забезпечуючи таким чином мінімізацію ризиків, підвищуючи інвестиційну привабливість, а також конкурентоспроможність учасників. Дане питання (утворення) належить до сфери інституційної інфраструктури, тільки розглядається у ракурсі єднального механізму, що на фоні сучасних кризових тенденцій є важливим чинником – модератором інноваційного успіху.

Один із найбільш прийнятних напрямів у побудові механізму їх реалізації інноваційного розвитку аграрної сфери є інституційне упорядкування ефективності процесу дифузії інновацій, особливо в умовах дефіциту часу й фінансових ресурсів, що разом зі значним невикористаним продуктивним потенціалом землі забезпечить творення додаткового продукту, нову якість усієї галузі.

Головне – подолати ідеологічне несприйняття селянами кооперації, адже за статистикою кооперативна складова аграрного бізнесу не є пріоритетом. У цьому плані потрібно усунути наявні на сьогодні обмеження, перш за все на соціально-психологічному рівні, але для цього необхідна реальна державна підтримка кооперативного руху на селі.

Дієвими заходами у концепції «зеленої економіки» вважаємо наступні:

- 1) сприяння удосконаленню матеріально-технічного забезпечення з виведенням виробництва на шлях дифузії перспективних і вже відомих інновацій;

- 2) стимулювання виробництва тих видів продукції традиційного й екологічного, а також альтернативного землеробства, які найбільше підходять з огляду на

природно-кліматичні, ринкові умови територіального розміщення (ринкова спеціалізація);

3) усунення або мінімізація проявів монополізму на ринку агропродукції вкупі із застосуванням організаційно-інституційних важелів підвищення дохідності агровиробництва (формування кооперативних каналів збуту продукції тощо);

4) виведення на організований ринок тіньових гравців (господарства населення);

5) підтримка інноваційного підприємництва у секторі виробництва екологічно чистої продовольчої продукції й непродовольчої для перероблення на біопаливо з просуванням її до споживача через задіяння державних цільових програм.

За концепцією «зеленої економіки» в агропромислового виробництва з'являться нові можливості:

1) забезпечення сталого відновлюваного розвитку економіки, соціуму, природи регіону;

2) розвиток альтернативного традиційному агробізнесу;

3) економічне зростання та інновації;

4) покращання екологічної складової й забезпечення ощадливого ставлення населення до природи;

5) впровадження ресурсно-ефективних технологій виробництва і перероблення сільськогосподарської продукції;

6) озвиток виробництва й інфраструктури використання відновлюваних джерел енергії, що підсилить рівень енергетичної безпеки.

«Зелена» економіка тяжіє до так званої інноваційної багатоаспектності, яка стосується усіх сфер життєдіяльності людини й особливо агропромислового виробництва, сільських територій. Кластеризація, або кластерна модель інноваційного розвитку агропромислового виробництва регіону на засадах «зеленої» економіки – це якоюсь мірою панацея від деструктивних діянь людини у фокусі раціоналізації використання агроресурсів, що, наприклад можна виділити на прикладі «зеленого» кооперування [2].

Кластерна модель – це організаційна основа політики забезпечення регіональної конкурентоспроможності, а також галузевої, продуктової тощо; «зелена економіка» – тип, модуляція організаційно-інституційних взаємодій учасників кластера (регіону), а інноваційний розвиток – наслідок, ефект, спосіб переходу до нових, більш «продуктивних» якостей системи. Схематичне представлення співвідношення даних дослідницьких позицій у найпростішому вигляді представлено нами на рис. 1..

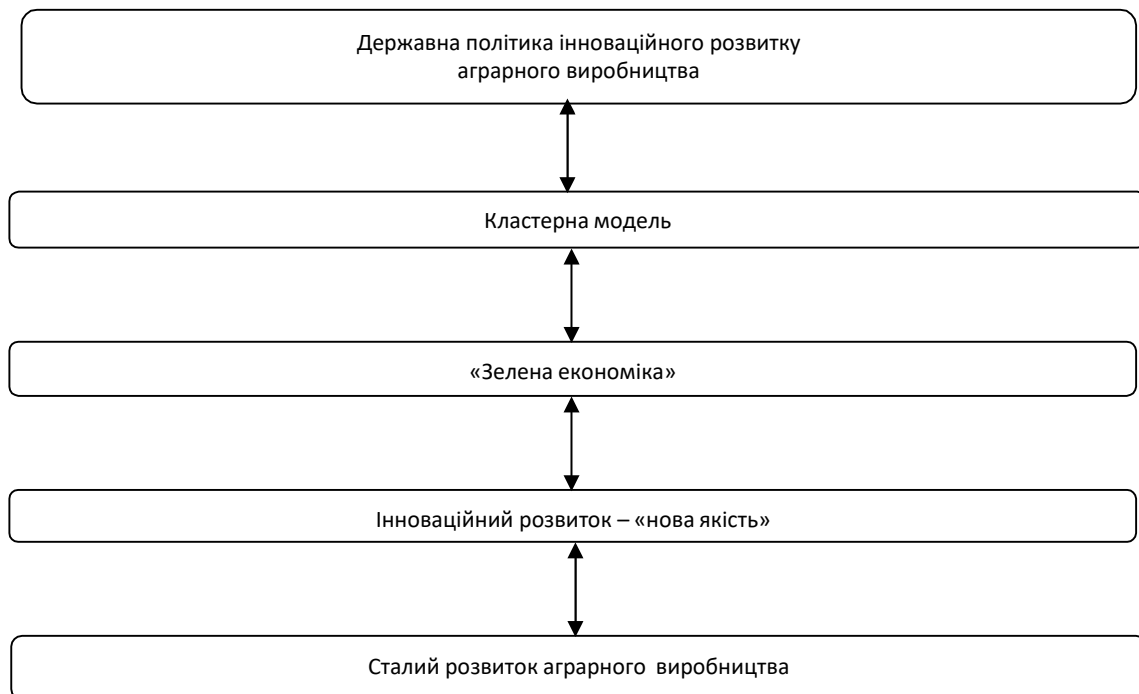

Рисунок 1 – Схема функціональних взаємозв'язків і орієнтирів кластеризації аграрного виробництва на засадах «зеленої економіки»

Джерело: сформовано автором

Досліджуючи проблему розвитку агропромислового виробництва в заданому контексті, вважаємо, що це дасть можливість визначити регіональну спеціалізацію, забезпечити раціональну

координацію відносин. Методично цей висновок витікає зі змісту визначень понять, які означають функціональні характеристики досліджуваної кластерної моделі, зокрема, це поняття: кластер, модель, економічна модель, інноваційна модель, агропромислове виробництво, «зелена економіка» (табл. 1).

Таблиця 1 Категорії моделі інноваційного розвитку агросектору

Категорія	Характеристики змісту визначення
Кластер	Зосередження в географічному регіоні взаємозалежних підприємств та установ у границях певної області [6]. Включає: постачальників спеціального оснащення, нових технологій, послуг, інфраструктури, сировини, додаткових продуктів; органи влади, університети, центри стандартизації, торговельні асоціації тощо [6, с. 26]. Сукупність географічно близьких взаємозв'язаних компаній, організацій, які діють у споріднених галузях, конкуруючи, але ведучи спільну роботу зі взаємного підвищення конкурентоспроможності [14, с. 258].
Агропромислове виробництво	Система відносин з виробництва сільськогосподарської продукції та її перероблення з метою забезпечення ефективного задоволення продовольчої, економічної, енергетичної безпеки, а також створення додаткового продукту (авт.)
«Зелена економіка»	Модель розвитку агропромислового виробництва сільських територій, заснована на принципах сталості господарювання, відновлюваності ресурсів, пріоритетах екологічності, біоефективності тощо (авт.). Економіка, яка підвищує добробут людей і забезпечує соціальну справедливість, а також істотно знижує ризики для довкілля [25]

Джерело: сформовано автором на основі опрацьованої літератури

Напрацювання науки в полі досліджень теорії й практики господарювання на землі досить обширні й особливо актуалізувалися в останні десятиліття, але узагальнюючою й констатуючою характеристикою щодо змісту моделі інноваційного розвитку «зелена економіка» можна вважати вислів «модель «зеленої економіки» передбачає гармонійне поєднання економічних потреб суспільства з потребою постійного відновлення і збереження довкілля» [4]. «Зелена економіка» є інноваційною моделлю розвитку аграрної сфери, адже передбачає перехід від «коричневої економіки», яка на сьогодні домінує і наслідуює чимало проблем, серед яких: погіршення клімату, виснаження природи, неефективне (затратне) використання прісної води, сільськогосподарської продукції й продовольства, енергії [4]. Отже, «зелена економіка» – це забезпечення сталого розвитку, тип інноваційної моделі економіки, соціуму й аграрної сфери зокрема, яка передбачає системне впровадження інновацій з метою створення умов для відновлюваності використовуваних ресурсів та сталого розвитку агроєкосистеми. Тут необхідно звернути увагу на перспективну концепцію розвитку сільського господарства, яка, наприклад, для України повинна враховувати два сегменти: біоенергетика та екологічне землеробство.

Здійснивши означені вище теоретико-методологічні узагальнення, зазначимо, що системні деструктиви у механізмі інноваційного забезпечення дають підстави стверджувати, що в Україні так і не

сформована системно-ідентифікована інноваційна модель, а також не визначені рамки її організаційного оформлення. Той тип моделі інноваційного розвитку, який на сьогодні представлений, вважаємо неадаптованим до ринкової – конкурентної моделі економіки, тому вона залишається виключно сировинною з окремими прогресивними укладами. Причина в тому, що входження вітчизняної науки й системи продукування-впровадження інновацій в ринкову систему відбулося на засадах невизначеності перш за все в організаційно-управлінському плані.

Вважаємо, що концепція «зеленої економіки» – це дослідницьке бачення перспективи, інноваційності, в основі якої принципи сталості та фундаментальне твердження про те, що «досягнення сталості майже повністю залежить від ефективного управління економікою» [15]. Ефективність тут представлена у ракурсі відновлюваності, екологічності, енергоощадження, що неможливо здійснити (забезпечити) без інновацій, тому «зелену економіку» вважаємо інноваційною моделлю, яка детермінує засади сталого розвитку.

Для кращого обґрунтування концептуальних положень змістовної характеристики організаційно-економічних напрямів інноваційного розвитку необхідно наголосити на необхідності практичного дотримання принципів кластеризації, інноваційного розвитку, «зеленої економіки» (табл. 2), відносно аграрного сектору.

Таблиця 2 **Формації кластерної моделі інноваційного розвитку аграрного сектору**

Принципи		
Кластеризації	Інноваційного розвитку	«Зеленої економіки»
<p>Географічної локалізації, мережевої конструкції системи позиціонування учасників; системності, комплексності, оптимальності, ефективності; оптимуму різноманіття; кооперації; свободи виходу (входу); автономії прийняття управлінських рішень; безперешкодного рівно конкурентного доступу до знань та інновацій; інноваційності та синергізму [25]; консолідації ресурсів на засадах платності; відкритості й демократичності</p>	<p>Динамічності, адаптивності, самоорганізації, саморозвитку, науковості, всебічної інтелектуалізації, загальнодоступності знань, комплексності, інвестиційно-інноваційної привабливості, гнучкості, раціональності економічної поведінки, наукової обґрунтованості ризику, підприємливості, професійного прийняття управлінських рішень</p>	<p>Нульові викиди вуглецю; безвідходне виробництво; сталий розвиток транспорту; екологічно чисті матеріали; стале харчування; стале управління водними ресурсами; захист та відновлення наявного біорізноманіття; відродження місцевої культури й збереження спадщини; створення сильної місцевої економіки та забезпечення справедливої міжнародної торгівлі; зміцнення здоров'я і забезпечення добробуту населення [3, 20]; орієнтація на забезпечення сталого розвитку; рівність і справедливість і в межах одного покоління, і між поколіннями; обережність щодо потенційних впливів на суспільство і навколишнє середовище; адекватний облік природного та соціального капіталу; стале й ефективне використання ресурсів, споживання і виробництва; викорінення бідності й підвищення конкурентоспроможності економіки [1, 20]</p>

Джерело: сформовано автором на основі опрацьованої літератури

Кластерна модель інноваційного розвитку агропромислового виробництва регіону на засадах «зеленої економіки», яку ми концептуально представляємо в означених напрямках, – це дійсно інноваційна модель, особливо на теренах України, адже, зазвичай, про новачки говорить наука, а практичного втілення вони не набувають. Через наявність фундаментальних інституційних проблем у формуванні інноваційно спрямованої моделі розвитку аграрного сектору, в запропонованих контурах кластера й «зеленої економіки» бажано реалізувати концепцію «керованої» дифузії інновацій, тобто впроваджувати вже відомі у світі інновації, тим самим прискорюючи набуття сталості в агрожиттєдіяльності. Це реальний напрям модернізації усієї системи агрогосподарських взаємодій, він, на нашу думку, найбільш короткий у часі й найефективніший організаційно-економічно.

Висновки. Засади, пріоритети, закріплені принципами «зеленої економіки», за їх адекватного втілення, зокрема в конструктивному плані формування кластера, забезпечать сталість, конкурентоспроможність, широкопланове

задоволення потреб соціуму (індивіда). Щодо виробництва, то в цьому вбачаємо безумовний ефект і необхідність запровадження концепції сталого розвитку, а саме: ресурсно-підприємницька складова (підприємства з виробництва сільськогосподарської продукції та її переробки); інфраструктурна (підприємства зі зберігання й підтримки експорту агропродовольчої продукції); науково-інноваційна (установи наукового забезпечення і впровадження агроінновацій); освітньо-навчальна (заклади освіти різних рівнів підготовки фахівців аграрного спрямування); спеціалізовані державні інституції (уповноважені органи з контролю-координації розвитку агрогосподарського процесу й взаємодії з елементами ринкового механізму). У цілому модель повинна втілюватися у конкретних агроінноваційних проектах для сприяння системному залученню інвестицій, самі ж ці проекти можуть бути кластеризовані в регіональному вимірі й спрямовані на реалізацію пріоритетів «зеленої економіки». Кластерна модель є пріоритетною, адже вона забезпечує ефективність впровадження, поширення інновацій шляхом здійснення «керованої» дифузії.

Література:

1. Зелёная экономика : обзор оценок окружающей среды Европы. ЕАОС. Копенгаген, 2011. 213 с.
2. Shpykuliak O., Bilokinna I. «Green» cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy. Baltic Journal of Economic Studies. Vol. 6. № 2. Riga : Publishing House «Baltija Publishing», 2019. P. 249-255. DOI : <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255>.
3. Well-being and the Environment. The New Economics Foundation, new economics foundation. London, 2005. 12 p.
4. Бережна Ю. С. Концепція «зеленої економіки»: міжнародний аспект. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том 25 (64). 2012 №1. С. 210 - 215.
5. Вернадский В. И. Вопрос о естественных производительных силах в России с XVIII по XX в. URL: <http://vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/sily.txt> (дата звернення: 12.02.2021 р.).

6. Войнаренко М. П. Механізми адаптації кластерних моделей до політико-економічних реалій України. Світовий та вітчизняний досвід запровадження нових виробничих систем (кластерів) для забезпечення економічного розвитку територій : матеріали конф. 1–2 листоп. 2001 р. К. : Спілка економістів України, 2001. С. 25–33.
7. Геєць В. М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України. Економіка України. 2014. №12. С. 4 – 19.
8. Дацій О. І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2004. 428 с.
9. Друкер П. Бизнес и инновации / Пер. с англ. М. : Вильямс, 2007. 432 с.
10. Кондратьев Н. Д. Проблемы экономической динамики. М. Экономика. 1989. 526 с.
11. Крисальний О. В. Організаційно-економічні особливості інноваційної діяльності. Економіка АПК. 2005. №8. С. 10 – 13.
12. Лукинов И. И. Эволюция экономических систем : монография. Москва : ЗАО Изд-во Экономика, 2002. 567 с.
13. Осецький В. Л. Інвестиції та інновації : проблеми теорії і практики : Монографія. Київ : ІАЕ УААН, 2003. 412 с.
14. Портер М. Конкуренция : Пер. с англ. М. : Издательский дом «Вильямс», 2005. 608 с.
15. Потапенко В. Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах «зеленої економіки»: монографія [за наук. ред. д.е.н., проф. Є. В. Хлобистова]. К. : НІСД, 2012. 360 с.
16. Санто Б. Инновация как средство экономического развития М. : Прогресс, 1990. 296 с.
17. Сіренко Н. М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України : монографія. Миколаїв. 2010. 416 с.
18. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями : пер. с англ. авт. пред. и науч. ред. К.Ф. Пузыня. М. Экономика, 1989. 272 с.
19. Туган-Барановский М. И. Промышленные кризисы/ Репр. Издание 1900. К. : Наук. думка, 1996.
20. Чмир О. С., Захаркевич Н. П. "Зелена" економіка : сутність, цілі та базові принципи. Економічний вісник Донбасу. 2013. № 3. С. 54-62. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2013_3_11.
21. Шарко М. Модель формирования национальной инновационной системы Украины: основные приоритеты развития. Экономика Украины. 2005. №8. С. 25–30.
22. Шибанін В. С. Наукове забезпечення розвитку АПК як пріоритетний напрям діяльності аграрного університету. Економіка АПК. 2014. №7. С. 19 – 25.
23. Шпикуляк О. Г. Організаційні форми і методи інноваційної діяльності у розвитку аграрної сфери економіки / О. Г. Шпикуляк, В. М. Русан, Л. І. Курило [та ін.]. Економіка АПК. 2010. № 12. С. 119 – 125.
24. Шпикуляк О. Г., Грицаєнко М. І. Розвиток інноваційної діяльності в аграрній сфері : менеджмент та ефективність : Монографія. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 424 с.
25. Шумська Г. М. Принципи функціонування кластерів у регіональній економіці України. Економічний простір. 2011, № 48/2. С.68–73.

References:

1. Green Economy : A Review of Europe's Environmental Assessments (2011). YEAOS. Kopenhagen. 213 [in English].
2. Shpykuliak, O. & Bilokinna, I. «Green» cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy. (2019). Baltic Journal of Economic Studies. B. 2. Riga : Publishing House «Baltija Publishing». 249-255. DOI : <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255> [in English].
3. Well-being and the Environment. (2005). The New Economics Foundation, new economics foundation. London. 12 [in English].
4. Berezhna, Yu. S. Concept of "green economy": international aspect (2012). Uchenyye zapiski Tavricheskogo natsional'nogo universiteta im. V.I. Vernadskogo. Seriya «Yuridicheskiye nauki». 25 (64). 1. 210 – 215 [in Ukrainian].
5. Vernadsky, V. I. The question of natural productive forces in Russia from the 18th to the 20th centuries. Retrieved from : <http://vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/sily.txt> [in Ukrainian].
6. Voynarenko, M. P. Mechanisms of adaptation of cluster models to political and economic realities of Ukraine (2001). Svitoviy ta vitchiznyanyi dosvid zaprovadzhennya novikh virobnichikh sistem (klasteriv) dlya zabezpechennya yekonomichnogo rozvitku teritoriy : materialy konf. 1–2 listop. K. : Spilka yekonomistiv Ukraini. 25–33 [in Ukrainian].
7. Geets, V. M. Institutionalization of innovation processes in the industrial development of Ukraine (2014). Yekonomika Ukraini. 12. 4 – 19 [in Ukrainian].
8. Datsiy, O. I. Development of innovative activity in the agricultural industry of Ukraine : monografiya (2004). Kiiv : NNTS IAYe. 428. [in Ukrainian].
9. Druker, P. Biznes i innovatsii / Per. s angl. M. : Vil'yams, 2007. 432 [in English].
10. Kondratyev, N. D. Problems of economic dynamics (1989). M. Ekonomika. 1989. 526 [in Ukrainian].
11. Krisalny, O. V. Organizational and economic features of innovative activity (2005). Yekonomika APK. 8. 10-13 [in Ukrainian].
12. Lukinov I. I. Evolution of economic systems : monografiya (2020). Moskva : ZAO Izd-vo Ekonomika. 567 [in Ukrainian].
13. Osetskiy, V. L. Investments and innovations: problems of theory and practice : monografiya (2003). Kiiv : IAYe UAAN. 412 [in Ukrainian].
14. Porter, M. Konkurentsiya (2005) : Per. s angl. M. : Izdatel'skiy dom «Vil'yame». 608 [in English].
15. Potapenko, V. G. Strategic priorities of secure development of Ukraine on the basis of "green economy": monografiya (2012). [za nauk. red. d.e.n., prof. YE. V. Khlobystova]. K. : NISD. 360 [in Ukrainian].
16. Santo, B. Innovation as a means of economic development (1990). M. : Prohress. 296 [in Russ.].
17. Sirenko, N. M. Management of strategy of innovative development of agrarian sector of economy of Ukraine : monografiya (2010). Mykolayiv. 416 [in Ukrainian].

18. Twiss, B. Management of scientific and technical innovations (1989) : per. s anhl. avt. pred. y nauch. red. K.F. Puzynya. M. Ékonomyka. 272 [in Russ.].
19. Tugan-Baranovsky, M. I. Industrial crises (1996). Repr. Yzdanye 1900. K. : Nauk. dumka. [in Ukrainian].
20. Chmyr, O. S. Zakharkevich NP "Green" economy: essence, goals and basic principles (2013). Ekonomichnyy visnyk Donbasu. 3. 54-62. Retrieved from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2013_3_11 [in Ukrainian].
21. Sharko, M. Model of formation of the national innovation system of Ukraine: the main priorities of development (2005). Ékonomyka Ukrainy. 8. 25–30. [in Ukrainian].
22. Shebanin, V. S. Naukove zabezpechennya rozvytku APK yak priorytetnyy napryam diyal'nosti ahrarnoho universytetu (2014). Ekonomika APK. 7. 19-25. [in Ukrainian].
23. Shpykulyak, O. G. Organizational forms and methods of innovation in the development of the agricultural sector of the economy (2010) / O. H. Shpykulyak,
24. V. M. Rusan, L. I. Kurylo [ta in.]. Ekonomika APK. 12. 119-125 [in Ukrainian].
25. Shpykulyak, O. G. & Gritsayenko, M. I. Development of innovation in the agricultural sector: management and efficiency (2016) : monohrafiya. Kherson : OLDI-PLYUS. 424 [in Ukrainian].
26. Shumska, G. M. Principles of clusters functioning in the regional economy of Ukraine (2011). Ekonomichnyy prostir. 48/2. 68-73 [in Ukrainian].

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License